дэкаратыўным мастацтвам і архітэктурай. Шырока разглядаецца агульначалавечая праблематыка — Жыццё і Смерць, Чалавек і Прырода, Дабро і Зло. Міфалогія – неад’емны складнік фалькларыстыкі, міфы толькі і можна вывучаць праз фальклор. Апошняя з выдадзеных Таццянай Іванаўнай кніг «Парадоксы времени или романтика советской науки» – арыгінальнае эсэ, у якім апавядаецца пра папулярныя міфы аб патопе, Атлантыдзе, Граалі, Гіпербарэях.

І сёння Таццяна Іванаўна даследуе беларускую міфалогію ў кантэксце сусветнай, у сувязі з літаратурай і фальклорам, чытае аўтарскі курс лекцый «Славянская міфалогія», які ўяўляе сабою поўнае выкладанне дысцыпліны згодна адпаведнай праграмы.

А далей адбылося тое, што народнай творчасцю Таццяна Іванаўна зацікавіла і дачок. Яны пачалі займацца даследаваннем фальклору яшчэ ў студэнцкія гады, потым скончылі аспірантуру. Марыя Вячаславаўна абараніла кандыдацкую дысертацыю па тэме «Паэтыка беларускіх замоў», Славяна Вячаславаўна – кандыдацкую дысертацыю па тэме «Тыпалогія і структура аб’етных мастацкіх вобразаў на матэрыяле беларускіх чарадзейных казак», паводле якой выдала манаграфію «Рэчы ў казачным сусвеце» (Мінск, 2005). Цікава, што ў навуковыхканферэнцыях па фалькларыстыцы часам выступаюць адначасова маці і дочкі, а яшчэ другая дачка Шамякіна – Алеся, якая хаця і працуе тэкстолагам, але выступае і з навуковымі публікацыямі па фалькларыстыцы.

Якая ж мараль гэтай «байкі»? Што вынікае з усяго выкладзенага? Можа, перш за ўсё тое, што беларускі фальклор не знік, што ён жывіць мастацкую творчасць, збіраецца, вывучаецца, дае багата магчымасцяў для вучоных даследаваць яго асаблівасці. Гэта бачна і на прыкладзе трох пакаленняў адной сям’і.

Вячаслаў Калацэй

ДРЭВА НА КАМНЯХ: ТРЫ ПАКАЛЕННІ БЕЛАРУСІСТАЎ З РОДУ ШАМЯКІНЫХ

У артыкуле асвятляюцца асноўныя напрамкі доўгачасовага плённага ўнёску ў беларусазнаўства і фалькларыстыку трох пакаленняў роду вядомага беларускага пісьменніка і грамадскага дзеяча Івана Пятровіча Шамякіна.

Vyachaslav Kalatsei

THE TREE ON THE ROCKS: THREE GENERATIONS OF THE BELARUSIAN RESEARCHERS WHO BELONG TO THE SHAMYAKIN FAMILY

The article highlights the main directions of long-term fruitful contribution to Belarusica and folklore of three generations of the family of famous Belarusian writer and public figure Ivan Shamyakin.

Прырода здольная ствараць цуд. Часам каменная скала запамінаецца ўсім асобным вялікім дрэвам, якое расце на яе камянях. Па логіцы рэчаў дрэва проста не павінна быць там: на вяршыні скалы – невялікая пляцоўка паверхні, і гэтага – недастаткова для сілкавання дрэва такога памеру. На скале «прычапіўся» адно толькі невялікі пласт зямлі, але дрэва квітнее. Як? Паглядзіце бліжэй, і вы ўбачыце адказ: такое дрэва мае мудрагелістую сістэму каранёў. Карані перакінутыя прама па паветры і шматлікімі адгалінаваннямі сілкуюць дрэва з глебы, што захавалася на крутых схілах скалы…

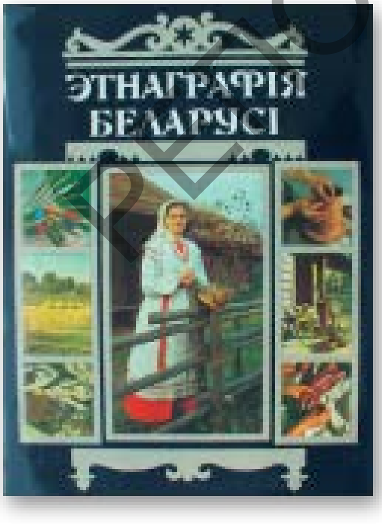

Малюнак 1 – Вокладка выдання «Этнаграфія Беларусі», рэдактарам якога быў Іван Шамякін, 1989

Малюнак 2 – Вокладкі выданняў Таццяны Шамякінай па міфалогіі і літаратуразнаўстве, 2001 – 2005

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

«Наўздагон» 95-годдзя вядомага беларускага пісьменніка, акадэміка, старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі (1971 – 1985), першага сакратара Саюза пісьменнікаў (1976 – 1980), галоўнага рэдактара выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» (1980 – 1990-я) Івана Пятровіча Шамякіна, якое адзначалася 30 студзеня бягучага года, варта ўзгадаць думку пра загадкавую генетычную перадачу літаратурнага таленту і абавязка адданай працы на карысць культуры свайго народа, спадкуемых цягам даволі вялікага часу, але – ў межах некалькіх генерацый адной сям'і. Сярод адмысловых унёскаў у беларусазнаўства і фальклярыстыку асабіста Івана Шамякіна – тое, што менавіта ён быў галоўным рэдактарам энцыклапедыі «Этнаграфія Беларусі» [5]. Усе больш-менш далучаныя да даследавання каранёвай культуры нашага народа асобы добра ведаюць, што яна была выдадзена ў 1989 годзе і дагэтуль з'яўляецца адным з найбольш поўных і кампактных даведкавых выданняў па беларусазнаўстве (мал. 1). Шырока прызнаны пры жыцці як пісьменнік, аўтар рамана «Сэрца на далоні», пенталогіі «Трывожнае шчасце» і іншых вядомых твораў айчыннага прыгожага пісьменства другой паловы ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя, Іван Пятровіч Шамякін ўвайшоў у гісторыю навукі і літаратуры нашай Радзімы яшчэ і ў якасці заснавальніка дынастыі гуманітарыяў, якія шмат год плённа і аддана працуюць на ніве беларусазнаўства і фальклярыстыкі. Працуюць, як іх бацька і дзед, – у абсалютна ўрбанізавана-каменных, сучасна-гарадскіх умовах, інтэр'ерах і абставінах, але – з няўлоўнай, непарыўнай і надзвычай моцнай сувяззю з каранёвай для народнага мастацтва вуснай традыцыі беларусаў культурнай глебай – жывой і пластычнай вясковай традыцыйнай культурай.

Дачка Шамякіна – Таццяна Іванаўна (мал. 5), – доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, спецыяліст па класічнай і славянскай міфалогіі, міфапаэтычных аспектах беларускай класічнай літаратуры, перакладчык і аўтар кніг і падручнікаў (мал. 2), узнагароджана медалём імя Францыска Скарыны, знакам «Выдатнік адукацыі». Яе найбольш вядомыя творы: «Міфалогія Беларусі» (2000) [4], «Міфалогія і літаратура» (2004), «Славянская міфалогія: курс лекцый» (2005), «Літаратурная крытыка ў сучасным свеце» (2011), «Беларуская літаратура і міфалогія» (2008), «Славянская мифология: курс лекций» (2012), «Іван Шамякін: вядомы і невядомы» (2012), «Парадоксы часу, ці Рамантыка савецкай навукі» (2015). Таццяна Іванаўна выкладае дысцыпліны «Міфалогія», «Гісторыя сусветнай культуры» і іншыя. На яе кафедры працуе каля дзесяці прафесараў і выкладчыкаў. Як педагог яна падрыхтавала цэлую плеяду даследчыкаў і інтэлектуалаў, якія ў свае студэнцкія часы займаліся на філалагічным факультэце БДУ ў яе семінары «Міфапаэтычная творчасць». Сярод іх: доктар філалагічных навук паэт, літаратуразнаўца Валерый Максімовіч; доктар філалагічных навук Алесь Бельскі (прафесар кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ); кандыдат філалагічных навук Ірына Шаўлякова-Барзенка (супрацоўнік Нацыянальнага інстытута адукацыі, даследчык сімволікі і літаратуразнаўца); кандыдат філалагічных навук Ігар Запрудскі; кандыдат філалагічных навук Ганна Мятліцкая; выкладчык кафедры прыкладной лінгвістыкі БДУ, кандыдат філалагічных навук Кацярына Хальпукова, кандыдат філалагічных навук (па спецыяльнасці «Фальклярыстыка»), аўтар фальклярыстычных і этнаграфічных твораў Марына Кавалёва; кандыдат філалагічных навук, спецыяліст па праблемах літаратурнай паэтыкі Вольга Смірнова; галоўны рэдактар літаратурна-мастацкага і грамадска-публіцыстычнага часопіса «Нёман» Аляксей Чарота і шмат іншых. Таццяна Шамякіна з'яўлялася кансультантам доктарскай дысертацыі па методыцы выкладання літаратуры ў базавай школе Вольгі Праскаловіч.

Малюнак 3 – Іван Шамякін, 1985

Малюнак 4 – Сямейнае фота: унучка Славяна, Іван Шамякін, унучка Марыя, 1990 [2]

Малюнак 5 – Таццяна Шамякіна, 2015

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Унучка славутага пісьменніка – Марыя Вячаславаўна Шамякіна (мал. 4), – кандыдат філалагічных навук (тэма абароненай дысертацыі «Паэтыка беларускіх замоў: вобразны свет, гукавая арганізацыя тэксту» [1]), літаратуразнаўца і беларусазнаўца, пісьменніца, зараз знаходзіцца на адміністрацыйнай рабоце. Скончыла аспірантуру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў доктара філалагічных навук прафесара Вячаслава Пятровіча Рагойшы, як даследчык спецыялізавалася на беларускіх замовах з пункту гледжання агульнай тэорыі літаратуры. Працавала ў літаратурна-мастацкім і грамадска-палітычным часопісе «Полымя» і Беларускім фондзе культуры. Зараз – піша вершы і фантастыку, актыўна друкуецца, з'яўляецца сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Малодшая ўнучка Шамякіна – Славяна Вячаславаўна (мал. 4), – кандыдат філалагічных навук (тэма абароненай дысертацыі «Тыпалогія і структура аб'ектных мастацкіх вобразаў (на матэрыяле беларускіх чарадзейна-фантастычных казак») [3]), старшы выкладчык кафедры тэорыі літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Яе навуковым кіраўніком была кандыдат філалагічных навук, дацэнт Рыма Мадэстаўна Кавалёва. Спадарыня Славяна абаранялася адразу па дзвюх спецыяльнасцях: «Фалькларыстыка» і «Тэорыя літаратуры. Тэксталогія». Напрамак яе навуковых даследаванняў: вобразы-персанажы, локусы і рэчы беларускіх народных казак. Выкладае дысцыпліны «Фалькларыстыка» (у тым ліку для замежных студэнтаў), «Славянская міфалогія», «Усходняя міфалогія», «Уводзіны ў літаратуразнаўства» і інш.

Як сведчыць час, чым бы ні займаліся нашчадкі вядомага пісьменніка, іх праца атрымлівае прызнанне і павагу калег, сяброў і вучняў. Такі моцны «выбух» народазнаўчай і мастацкай энергіі, вядома, не можа харчавацца выключна з «асфальтавых» урбаністычных рэзервуараў. У сям'і Шамякіна каранёвая культура беларусаў была цесна інтэгравана ў «структуры паўсядзённасці». Яго жонка Марыя Філатаўна Шамякіна віртуозна шыла і аздабляла вышыўкай народныя строі. Іван Пятровіч штогод вазіў сям'ю то на радзіму жонкі, то на сваю радзіму ў вёску Кармà Добрушскага раёна; а пры першай магчымасці – і па ўсіх мясцінах, дзе працаваў лясніком Пётр Мінавіч Шамякін – яго бацька. У тыя часы кожная вёска Беларусі была «спеўнай», народная песня гучала адусюль па ўсіх святочных, працоўных і побытавых нагодах. Апошняе дазваляла Шамякіным перманентна падсілкоўвацца ад крыніц мастацтва вуснай традыцыі Радзімы, арганічна існаваць у хранатопе фальклорных часу і прасторы беларусаў. Тым больш, што родны брат Пятра Мінавіча Шамякіна – родны дзядзька пісьменніка – быў, па сведчаннях сучаснікаў, адным з найвыбітных карыфееў спеўнай традыцыі вёскі Кармà, валодаў адным з найлепшых мясцовых галасоў і буйным песенным рэпертуарам. Па ўспамінах родных, асабліва падабалася Івану Пятровічу слухаць распеўныя беларускія і ўкраінскія песні. Яго густы падзяляла ўся сям'я, што моцна яе аб'ядноўвала. Ня гледзячы на ўрбаністычныя прафесіі і побыт Шамякіных, вясковая радзіма роду іх не «адпускала», але і, адначасова, і ахоўвала…

Безумоўна, менавіта дзякуючы адданасці Івана Шамякіна каранёвай культуры свайго народа, ахове родавых традыцый і каштоўнасцей беларусаў, іх добра апісанай этнографамі этыцы і ўзаемапавазе ва ўласнай сям'і, і здолелі «прарасці скрозь бетон і асфальт» здольнасці і таленты яго дачкі і ўнучак. А гэта дазволіла беларусам атрымаць як мінімум тры пакаленні плённых даследчыкаў, ахоўнікаў і папулярызатараў сваёй культуры і мастацтва. Прычым – даследчыкаў, паспяхова рэалізаваных як прафесіяналы літаратуры і народазнаўства, што дазваляе характарызаваць род Шамякіна як адмысловы прыклад устойлівай крыніцы беларусазнаўства і фалькларыстыкі цягам трох пакаленняў.

Спіс літаратуры:

1. Кудрашова, М. В. Паэтыка беларускіх замоў. Вобразны свет. Гукавая арганізацыя тэксту : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.01.08 / М. В. Кудрашова. – Мінск, 2005. – 23 с.
2. Поклонская, О. Город сбывшихся надежд и ангел-хранитель Ивана Шамякина / О. Поклонская [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://minsknews.by/blog/2016/03/06/gorod-sbyivshihsya-nadezhd-i-angel-hranitel-ivana-shamyakina/. – Дата доступа : 07.04.2016.
3. Шамякіна, С. В. Тыпалогія і структура аб'ектных мастацкіх вобразаў (на матэрыяле беларускіх чарадзейна-фантастычных казак) : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.01.08 ; 10.01.09 / С. В. Шамякіна. – Мінск, 2013. – 26 с.
4. Шамякіна, Т. І. Міфалогія Беларусі : нарысы / Т. І. Шамякіна. – Мінск : Маст. літ., 2000. – 400 с.
5. Этнаграфія Беларусі : энцыкл. / рэдкал. : І. П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – 575 с. : іл.

Марына Весялуха

«ДУХ» ТРАДЫЦЫЙНАЙ БЕЛАРУСКАЙ СЯМ'І Ў СТРУКТУРАХ ПАЎСЯДЗЁННАСЦІ РОДУ ШАМЯКІНЫХ

Артыкул пабудаваны на ўспамінах пра народнага пісьменніка Беларусі і грамадскага дзеяча Івана Шамякіна. Пра стаўленне Шамякіна да захавання светапоглядных асноў беларускай культуры ў сваёй сям'і разважаюць дзве дачкі пісьменніка, якія прадоўжылі яго справу ў напрамках фалькларыстыкі, тэксталогіі і беларусазнаўства.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ